

- 3.Кулеш В.Г. Промисловий туризм як основа формування туристичного бренду індустріального регіону / В.Г. Кулеш //Вісник ДІТБ. – 2.12. - №16. – С.109-114.
- 4.Парфіненко А.Ю. Туристичне країнознавство: Навч. посібник / Парфіненко А. Ю. – Х.: Бурун-книга, 2009. – 288 с.
- 5.Промышленный туризм! Экскурсии на заводы Харькова. Необычные места и объекты Харькова! [Електронний ресурс]. - <http://fanat.kh.ua/component/content/article/%20132.html>
- 6.Уліганець С.І. Туристський імідж регіону // Географія та туризм: Наук. зб. / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відп. ред.) та ін.. – К.: ЛГТ, 2009. – Вип. 2. С. 78 - 88.
uk.wikipedia.org/

УДК 333.48(292.451/.454)

Данилюк В.О.

ХАРАКТЕРИСТИКА ТУРИСТИЧНО - РЕКРЕАЦІЙНИХ РЕСУРСІВ КАРПАТСЬКОГО РЕГІОНУ

Рекреаційно-туристичний потенціал будь-якої території характеризується наявністю рекреаційних ресурсів, їх кількістю та різноманітністю. За видами ці ресурси можна поділити на кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні та культурно-історичні, а функціонально вони забезпечують лікування, відпочинок, пізнання природи і культурно-історичних явищ в конкретному регіоні.

Рекреационно-туристический потенциал любой территории характеризуется наличием рекреационных ресурсов, их количеством и разнообразием. По видам эти ресурсы можно разделить на климатические, ландшафтные, водные, фаунистические, минералогические и культурно – исторические а функционально они обеспечивают лечение, отдых, познания природы и культурно-исторических явлений в конкретном регионе.

The tourist- recreation potential of any territory is characterized by recreational resources. All these resources can be divided into climatic, land, water, faunal, mineralogic and historic- cultural. Functionally they provide treatment, rest, knowledge of nature and historic- cultural events in the definite region.

Карпатський регіон в межах України – унікальна природна гірсько-лісова екосистема, яка займає 37,0 тис. км², або 6,1% від усієї території країни. Це своєрідні «легені», де формуються три чверті стоків Дністра, Прута, Тиси та інших великих європейських рік. Найціннішим природним ресурсом регіону є ліс, який займає особливе місце. Це найдосконаліший природний комплекс, який продукує понад 20 тисяч видів продукції. Він є регулятором клімату, має незамінне водо- і ґрунтозахисне значення, є місцем рекреації, туризму, оздоровлення людей та ін[4, 102].

Рекреаційно-туристичний потенціал будь-якої території характеризується наявністю рекреаційних ресурсів, їх кількістю та різноманітністю. За видами ці ресурси можна поділити на кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні та культурно-історичні, а функціонально вони забезпечують лікування, відпочинок, пізнання природи і культурно-історичних явищ в конкретному регіоні.

Регіон розташований в центрі Європи, через нього проходять різноманітні зв'язки, а щільна мережа транспортних шляхів є сприятливим

фактором залучення контингенту відпочиваючих із багатьох країн світу[6, 12].

Карпатський регіон завдяки географічному положенню має значні рекреаційні ресурси, до яких належать географічні об'єкти, що використовуються або можуть бути використані з метою відпочинку, туризму, лікування та оздоровлення населення. Рекреаційні ресурси також визначають як об'єкти і явища природного й антропогенного походження, що мають сприятливі для рекреаційної діяльності якісні та кількісні параметри та є матеріальною основою для територіальної організації оздоровлення і лікування людей, формування та спеціалізації рекреаційних центрів і забезпечують їх економічну ефективність.

Ліси Українських Карпат характеризуються високою продуктивністю. Середньорічне нагромадження біомаси лише стовбурової деревини і гілок, без врахування органічної маси кореневих систем, підросту, підліска і трав'яного покриву, становить для окремих деревних порід 5,8-8,2 м³/га. Лісові насадження Карпат щороку поглинають 12,8 млн. т вуглекислого газу і виділяють 9,8 млн. т кисню. В середньому 1 га лісу поглинає за рік 8 т вуглекислого газу і виділяє 6,1 т кисню. Для порівняння можна відмітити, що в Свердловській області 1 га лісу через значно менше нагромадження органічної маси виділяє за рік близько 2 т кисню, або втричі менше[12, 90].

Проте не тільки фізіологічний комфорт важливий для людини. Не менше значення має емоційний і психологічний вплив лісу. При сучасному розвитку науки і техніки деякі санітарно-гігієнічні функції лісу можуть замінити технічні засоби, наприклад, кондиціонер повітря, озонатор (створення штучного мікроклімату тощо). Але нічим не можна замінити позитивного емоційного та психологічного впливу, який одержує людина від спілкування з живою природою[10, 142].

З розвитком індустріалізації та урбанізації естетична роль лісових насаджень істотно зростає. Емоційний та психологічний вплив лісу зумовлюється його естетичними якостями. Проявляються вони через сприйняття людиною краси і динамічності лісових пейзажів, різноманітності характеристик лісових насаджень. З якою б метою не прийшла людина до лісу, свій перший погляд вона завжди зупиняє на його загальному вигляді, на оточуючих деревах і кущах, на багатстві трав'яного покриву. Карпатські ліси багаті на різноманітну фауну. Тільки хребетних нараховується 435 видів. Широко представлені тут всі основні класи тварин: ссавці, птахи, плазуни, земноводні. Проте окрасою лісів є ссавці і птахи. Ссавців у Карпатах 74 види, що становить майже 77% складу ссавців України. Серед них є парнокопитні, комахоїдні, гризуни, рукокрилі і, безперечно, хижаки.

В Карпатах зустрічаються чисті і мішані ліси: дубові, букові, ялицеві, ялинові, дубово-буково-ялицеві, буково-ялицево-ялинові, а також грабові, березові, осикові, вільхові та інші. І кожний ліс по-своєму привабливий. Багата і різноманітна зелена скарбниця Карпат. Тільки флора

вищих спорових і квіткових рослин налічує понад дві тисячі видів. Найбільшу цінність мають судинні квіткові рослини - дерева, чагарники, трав'яні рослини, яких налічується близько півтори тисячі видів. Все це - природні ресурси харчових продуктів, лікарської і технічної сировини. Майже 350 видів дикоростучих рослин мають лікувальне значення і широко застосовуються в народній медицині (дещо більше 200 видів офіційно визнані медициною). Близько 20 видів рослин містять дубильні речовини і 18 видів – барвники [2,132]. Карпати мають потужний потенціал для розвитку різних видів туризму. Мальовничі ландшафти, рельєф створюють сприятливий фон для короткотривалого відпочинку. Природно-ресурсний та історико-культурний потенціал регіону в поєднанні з вигідним географічним положенням в центрі Європи є достатньо вагомою передумовою розвитку системи санаторно-курортного лікування, туризму і відпочинку. Одним з основних рекреаційних ресурсів є клімат, оскільки його особливості сприяють організації санаторно-курортного лікування та інших видів рекреаційної діяльності. Кліматичні умови для рекреації вивчаються з погляду комфортності погоди та клімату для організму здорової людини, яка відпочиває. Тепловий стан людини — відповідна реакція на комплексну дію погоди. Щодобово організм людини реагує не лише на зміни температури повітря, коливання атмосферного тиску, а й на постійні зміни кількості кисню в атмосфері. За кліматичними умовами розрізняють два періоди рекреаційної діяльності: холодний (листопад – березень) і теплий (квітень – жовтень)[1, 23].

Кліматичні умови Карпатського регіону різноманітні. Клімат рівнинної частини регіону і низькогір'я (до висоти 1000м над рівнем моря) помірно континентальний. В середньогір'ї за показниками річної амплітуди середньомісячних температур повітря (22°C) він близький до морського. Температурний режим в регіоні типовий для територій з різноманітним рельєфом. Із збільшенням абсолютних висот місцевості, як правило, температура повітря знижується. Середньомісячні температури повітря найтеплішого місяця (липня) змінюються від +21,1 °C (Берегове) до +12,4°C (полонина Пожижевська), а найхолоднішого місяця (січня) – відповідно від -3,0°C до -7,6°C. Середня річна температура повітря в Берегове 9,9°C, на Пожижевській - 3,0°C, на Чорній Горі (2023м над рівнем моря) - 0°C. Кількість опадів по вертикалі, зі сходу на захід, збільшується від надлишкової, досягаючи в деяких пунктах 1400-1600мм на рік.

Сприятливий для літнього відпочинку і туризму період триває на Закарпатті і Передкарпатті понад 5 місяців, з травня до другої половини жовтня, в низькогір'ї - до 4 місяців (червень-вересень), а в середньогір'ї – 3 місяці і менше. Близько 80% днів у цей період характеризуються сприятливими, а понад 90% – комфортними типами погоди. За кількістю днів із сприятливими для туризму і відпочинку погодними умовами Прикарпаття належить до найсприятливіших для рекреації регіонів країни. На Закарпатті річна кількість днів із сприятливими для туризму і

відпочинку погодними умовами ще більша (на 8-10%), ніж на Передкарпатті, в Карпатах вона знижується на 20-50%.

Зимовому відпочинку і туризму понад усе сприяють кліматичні умови гірської частини регіону. Сніговий покрив у низькогір'ї з'являється в першій половині листопада і сходить до середини квітня. В середньогірській частині він зберігається ще довше - до початку травня. Сніговий покрив у горах стає стійким у грудні. Руйнування стійкого снігового покриву відбувається в березні. Сприятливість умов для зимових видів рекреаційної діяльності визначається не тільки наявністю снігового покриву, але і фізіолого-кліматичним показником температурного комфорту – середньою температурою [4, 234].

Таким чином, на території Карпатського регіону виділяють три кліматичні рекреаційні зони:

- Закарпаття і Передкарпаття, де клімат найбільш сприятливий для літніх видів туризму і відпочинку;
- Нижня зона Карпат (абсолютні висоти місцевості до 1000м над рівнем моря) із сприятливими кліматичними умовами як для літніх, так і для зимових видів туризму і відпочинку;
- Середньогірська зона Карпат, де клімат найсприятливіший для зимових видів туризму і відпочинку.

Для стаціонарного оздоровлення людей у Карпатах функціонують близько 30 санаторіїв-профілакторіїв, понад 50 баз і будинків відпочинку, 75 дитячих таборів та інші заклади, які розташовані в лісах або поблизу них. Вони дають можливість щорічно оздоровлювати більше 100 тис. чоловік. Проте найбільш масовим є нестационарний, або самодіяльний відпочинок у лісі. Влітку десятки тисяч людей у вихідні виїжджають у приміські ліси, з якими є добре транспортне сполучення. Як правило, оздоровча рекреація до деякої міри поєднується з утилітарною та пізнавальною. Використання лісів для масового відпочинку населення невпинно зростає. Удосконалення руху громадського транспорту, збільшення кількості транспортних засобів в індивідуальному користуванні, будівництво нових доріг – все це значно розширює можливості нестационарної оздоровчої рекреації.

Провідне місце в Карпатах займає спортивно-туристична рекреація, яка поєднує заняття спортом, туризмом, мисливством і рибальством. До послуг спортсменів і туристів 14 спортивних баз і таборів, 36 туристичних баз, їх філій та притулків. Щороку в Карпати приїздить близько двох мільйонів туристів з різних кінців країни. Крупною спортивною базою державного значення є «Україна» у Ворохті. Провідні туристичні бази - «Прикарпаття», «Гуцульщина», «Сріблясті водоспади», «Карпатські зорі» на Івано-Франківщині; «Світанок», «Латориця», «Нарцис», «Трембіта», «Тиса», «Говерла» – на Закарпатті. Туристичні маршрути державного значення проходять через мальовничі гірські ліси до найвищої гори Говерла [4, 287]. Сприятливі умови в Карпатському регіоні для заняття мисливством і рибальством, але ці види рекреаційної діяльності до деякої

міри обмежені відповідними строками і певними місцями. Найбільш масовою і неорганізованою є утилітарна рекреація, яка поєднує аматорський збір грибів, дикоростучих ягід, горіхів, лікарських рослин і квітів з відпочинком у лісі. Цим видом рекреації охоплені практично всі ліси - від передгірних до високогірних районів. У періоди дозрівання ягід, горіхів, появи грибів десятки тисяч мешканців міст і сіл виїжджають в ліси, нерідко на досить велику відстань від населених пунктів.

Досить поширена в Карпатах пізнавальна рекреація, головна мета якої – духовний розвиток людини, збагачення її знань щодо живої і неживої природи, рослинного і тваринного світу. Вона здійснюється переважно шляхом організованих екскурсій у дендрарії, дендропарки, меморіальні лісопарки, до пам'яток природи, на особливо цінні природні об'єкти і комплекси. Великий інтерес виявляють відпочиваючі до краєзнавства, історичних та архітектурних пам'яток, на які багаті Карпати. Для пізнавальної рекреації в окремих лісових масивах створюються пізнавальні або навчальні стежки. Перші такі стежки створені в Трускавецькому та Івано-Франківському лісництвах Дрогобицького лісгоспзагу[4, 235].

У Карпатах найбільші бальнеологічні санаторно-курортні комплекси Трускавець і Моршин на Львівщині та санаторні комплекси «Поляна», «Сонячне Закарпаття» і «Квітка полонини» на Закарпатті, навколо яких виділені значні площі курортних лісів. Сьогодні в Карпатах налічується 39 державних заказників, 29 місцевого значення загальною площею понад 44 тис. га, 99 заповідних урочищ (8,8 тис. га), 22 пам'ятки природи державного (0,8 тис. га) і 142 пам'ятки природи місцевого значення (1,2 тис. га). Багато дендраріїв, дендропарків і арборетумів, де зібрані цінні колекції не тільки представників місцевої дендрофлори, але й з інших регіонів нашої країни і зарубіжних країн [4, 289]. Серед природних рекреаційних угідь чільне місце посідають водні ресурси. В області - 76 річок довжиною понад 10 км кожна. Вони належать до басейнів Дунаю та Дністра, що тече вздовж північної межі області на відрізок в 272 км. Разом з Прутом, Сіретом і Черемошем, Дністер є основою річкової системи краю. Глибокі долини, звивистість русел, швидка течія, нестійкий водний режим, наявність бистрин і перепадів надають особливу своєрідність річкам Буковини, і хоча, в основному, вони малосприятливі для масового відпочинку, існують широкі невикористані можливості для організації індивідуальних туристичних маршрутів та нетрадиційного екстремального туризму. У Закарпатській області на базі використання гідрокарбонатно-натрієвих, натрієво-кальцієвих та хлоридно-натрієвих вод функціонують бальнеологічні санаторії «Синяк», «Сонячне Закарпаття», «Поляна», «Квітка полонини», «Шаян», «Гірська Тиса», «Верховина» та кліматична здравниця «Карпати». У передгірній частині Львівської області широкою популярністю користуються бальнеологічні санаторно-курортні комплекси державного значення Трускавець і Моршин, мінеральні води яких з успіхом застосовуються для лікування і профілактики захворювань органів

травлення, печінки і нирок. В Івано-Франківській області найбільше значення мають кліматичні санаторно-курортні комплекси Яремче, Ворохта, Косів та бальнеологічно-грязевий курорт Черче. Кліматичні санаторії є також у Чернівецькій області. Санаторії і санаторно-курортні комплекси Карпат дають можливість щорічно лікувати понад 700 тис. чоловік. Лікувальна рекреація здійснюється, як правило, в стаціонарній, довгостроковій і організованій формах[9, 43].

Виняткове значення для розвитку лікувально-оздоровчого туризму мають численні родовища мінеральних вод різного складу. Найбільш відомими з них є Моршинські, Трускавецькі, Східницькі джерела Львівської області, Ужоцьке, Міжгірське, Полянське, Новополянське, Квасівське, Шаянське – Закарпатської, Шешорське – Івано-Франківської та багато інших. Розвитку даного виду туристичної діяльності сприяє також наявність родовищ лікувальних грязей та озокериту.

Бориславське родовище озокериту – найбільше на Україні. Більша ефективність озокериту в порівнянні з лікувальними грязями пояснюється тим, що при термічній обробці озокерит не втрачає лікувальних властивостей і його можна застосовувати для повторного лікування. Щорічно в Бориславському родовищі (Львівська область) добувається близько 700 т медичного озокериту. Запаси родовища, при існуючих обсягах видобутку, забезпечать потреби лікування протягом 100 років.

Ресурсами грязелікування в регіоні є торф'яні грязі Немирівського, Великолюбінського, Моршинського родовищ, родовище Шкло у Львівській області, родовище Черче в Івано-Франківській області.

Карпатський регіон належить до найбагатших на Україні територій на пам'ятки історії та культури, найстаріші з яких розташовані в районі Дністра та Закарпаття. На території чотирьох областей взято під охорону понад 6 тисяч пам'яток архітектури IX-XX ст., серед яких особливе місце займають споруди Львова, Жовкви, Підгірців, Галича, Ужгорода, Мукачева, Хотина, Чернівців та інші. Світову славу здобула дерев'яна архітектура Карпат XIV-XIX ст. В регіоні знаходиться ряд археологічних пам'яток міжнародного значення – трипільські поселення на Дністрі, старослов'янські городища в Стільському, Пліснеську, Звенигороді, Василеві, Непоротові, Рухотині; залишки стародавнього Галича в Крилосі, руїни скельних фортець у Спасі, Уричі, Розгірче, Бубнищі[6, 14].

Отже, оцінка рекреаційного потенціалу території показує, що його якісні і кількісні параметри в поєднанні з географічними і економічними факторами є важливими об'єктивними передумовами розвитку рекреаційного комплексу Карпатського регіону. Рекреаційно-туристичний потенціал будь-якої території характеризується наявністю рекреаційних ресурсів, їх кількістю та різноманітністю. За видами ці ресурси можна поділити на кліматичні, ландшафтні, водні, фауністичні, мінералогічні та культурно-історичні, а функціонально вони забезпечують лікування, відпочинок, пізнання природи і культурно-історичних явищ в конкретному регіоні

Використані джерела:

1. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія, районування. — К.: ВПЦ "Київ, ун-т", 2001. — 395с.
2. Дідик, Я. М. Рекреаційні ресурси та рекреаційна система / Я.М. Дідик // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 7. - С. 150-153.
3. Дідик, Я. М. Економічна оцінка корисності рекреаційних ресурсів / Я.М. Дідик // Актуальні проблеми економіки. - 2008. - № 10. - С. 247-251.
4. Кравців В.С., Євдокименко В.К., Габрель М.М., Копач М.В. Рекреаційна політика в Карпатському регіоні: принципи формування, шляхи реалізації. Чернівці, "Прут", 1995. - 72с.
5. Мацола В.І. Рекреаційно-туристичний комплекс України. — Львів, 1999.
6. Мазур Ф.Ф. Соціально-економічні умови розвитку рекреаційної індустрії (на прикладі Карпатського регіону): Навчальний посібник. — К.: Центр учбової літератури, 2005.- 96с.
7. Регіонологія туризму: Наук.-метод. вид./ Ред. Д.М. Стеченко. - К.: КУТЕП, 2004. - 218 с.
8. Руденко В.П. Природно-ресурсний потенціал України. — К.: Либідь, 1994. — 284с.
9. Ткаченко, О. Право користуватися природними ресурсами рекреаційних зон / О. Ткаченко // Право України. — 1999. — № 5. — С. 62–65
10. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія. К.: Центр навчальної літератури, 2007. - 312 с.
11. Хорлов П.И. Туристическо-рекреационные ресурсы: Учебное пособие. — М.: Новости, 1998. — 479 с.
12. Черчик, Л. Інституційні зміни в умовах становлення ринку рекреаційних ресурсів / Л. Черчик. // Економіка України. - 2006. - № 4. - С. 59-65.
13. Шаптала О. Курортно-рекреаційна система України: шляхи формування, проблеми й перспективи розвитку // Вісник Української Академії державного управління. — 2004. — №6.

УДК 911.3: 33: 338.48

Габчак Н.Ф.

ФУНКЦІОНУВАННЯ САНАТОРНО - КУРОРТНОЇ ТА ОЗДОРОВЧОЇ СФЕРИ В МЕЖАХ ЗАКАРПАТСЬКОЇ ОБЛАСТІ: ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Проведено аналіз санаторно-курортних та оздоровчих закладів Закарпатської області. Охарактеризовано особливості їх територіального розміщення. Проаналізовано динаміку кількості оздоровлених осіб в межах адміністративно-територіальних одиниць досліджуваної території.

Ключові слова: санаторно-курортні та оздоровчі заклади, рекреанти, рекреаційні послуги.

Проведен анализ санаторно-курортных и оздоровительных учреждений Закарпатской области. Охарактеризованы особенности их территориального размещения. Проанализирована динамика количества оздоровленных лиц в пределах административно-территориальных единиц изучаемой территории.

Ключевые слова: санаторно-курортные и оздоровительные учреждения, рекреанты, рекреационные услуги.

Health resorts and recreational facilities of Transcarpathian region were analyzed. The features of their spatial location were characterized. The dynamics of the number of sanitated people within the administrative units of the studied area was analyzed.

Key words: health resorts and recreational facilities, recreants, recreational services.

Постановка проблеми. Закарпатська область, незважаючи на невелику територіальну площу (12,8 тис. км²), володіє значним рекреаційним потенціалом, де розвиток санаторно-курортної сфери розглядається як ключовий чинник зростання економіки краю.